

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Α΄ Λυκείου

Θεματική ενότητα:

Τα φύλα στη λογοτεχνία

Τίτλος:

«Η δύναμη του έρωτα: το ερωτικό βίωμα στη λογοτεχνία από τη σκοπιά των δύο φύλων»

Συγγραφή: ΕΛΕΝΗ ΧΕΙΜΑΡΙΟΥ

Εφαρμογή: ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΒΕΝΟΥΤΣΟΥ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2013

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Η δύναμη του έρωτα: το ερωτικό βίωμα στη λογοτεχνία από τη σκοπιά των δύο φύλων

Εφαρμογή σεναρίου

Μαριάννα Βενούτσου

Δημιουργία σεναρίου

Ελένη Χειμαριού

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Τάξη

Α΄ Λυκείου

Σχολική μονάδα

2^ο Γενικό Λύκειο Αχαρνών

Χρονολογία

Από 18-11-2013 έως 05-12-2013.

Διδακτική/θεματική ενότητα

Τα φύλα στη λογοτεχνία

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

6 ώρες

Χώρος

Ι. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής, αίθουσα προβολών.

II. Εικονικός χώρος: ιστολόγιο τάξης.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Σε ένα εισαγωγικό μάθημα, πριν την έναρξη εφαρμογής του σεναρίου, οι μαθητές εξοικειώθηκαν με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας: πραγματοποιήθηκε η διαμόρφωση των ομάδων με κριτήρια το ενδιαφέρον για τη λογοτεχνία και τη γνώση χειρισμού του Η/Υ και κύριο σκοπό τη δημιουργία κλίματος οικειότητας.

Επιπλέον, πριν την εφαρμογή του σεναρίου, παρουσιάστηκε στους μαθητές το ηλεκτρονικό περιβάλλον του ιστολογίου, στο οποίο είχαν τη δυνατότητα να περιηγηθούν για να κατανοήσουν τον τρόπο ανάρτησης των εργασιών τους, αλλά και τη χρησιμότητα και τον τρόπο σχολιασμού των εργασιών των υπολοίπων ομάδων.

Όσον αφορά στις απλές εφαρμογές του Η/Υ, το σύνολο των μαθητών ήταν εξοικειωμένο με το πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου και το λογισμικό δημιουργίας παρουσιάσεων, τη διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών μέσω του διαδικτύου (Internet), ενώ φάνηκαν σχετικά εξοικειωμένοι με τη μέθοδο project. Οι ομάδες χρειάστηκε να αναλάβουν πρωτοβουλίες, να καταθέσουν προσωπικές απόψεις και συναισθήματα και να δώσουν τις προσωπικές τους ερμηνείες στις εργασίες που τους ανατέθηκαν.

Όσον αφορά στις γνώσεις για τη λογοτεχνία, δεν απαιτήθηκε κάτι περισσότερο από όσα είχαν κατακτήσει οι μαθητές στο Γυμνάσιο, κυρίως σε ό,τι αφορά τις αφηγηματικές τεχνικές (αφηγητής, οπτική γωνία, αφηγηματικοί τρόποι, αφηγηματικός χώρος και χρόνος, γλώσσα και εκφραστικοί τρόποι).

Τέλος, δεν παρατηρήθηκε κάποιο πρόβλημα στη διαθεσιμότητα του εργαστηρίου πληροφορικής, στο οποίο χρησιμοποιήθηκαν συνολικά έξι Η/Υ όσες και οι ομάδες μαθητών. Όσον αφορά στην υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου, ήταν διαθέσιμος ο βιντεοπροβολέας, ένας φορητός Η/Υ με σύνδεση στο διαδίκτυο και δύο ηχεία.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Ελένη Χειμαριού, Η δύναμη του έρωτα: το ερωτικό βίωμα στη λογοτεχνία από τη σκοπιά των δύο φύλων, Νεοελληνική Λογοτεχνία Α΄ Λυκείου, 2013.

Το σενάριο αντλεί

Το θέμα και κάποια από τα προτεινόμενα κείμενα αντλούνται από το [Α΄ σχέδιο προγραμματισμού](#) (και όχι σεναρίου) των Δημήτρη Χριστόπουλου και Ελένης Πατσιατζή και το [σχέδιο μαθήματος](#) των Στ. Καλιώρα και Ν. Λουκοπούλου.

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σενάριο αυτό εντάσσεται στη διδακτική ενότητα «Τα φύλα στη λογοτεχνία» της Α΄ Λυκείου (ΦΕΚ Β 1562/27-6-2011, [Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Λογοτεχνίας Α΄ Λυκείου](#), Αρθρ.6/σ. 21075) και πραγματεύεται το θέμα του έρωτα από τη σκοπιά των φύλων. Σε επιλεγμένα λογοτεχνικά κείμενα και με ομαδοσυνεργατικό τρόπο οι μαθητές/-τριες ανίχνευσαν το πώς αυτά δομούν τους έμφυλους χαρακτήρες στην ερωτική σχέση, καθώς και το πώς επιδρούν διάφοροι παράγοντες στους χαρακτήρες αυτούς. Κύριο στόχο αποτέλεσε, αφενός, να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/-τριες τη σχέση της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία, ειδικότερα με το ερωτικό βίωμα και τη σημασία της για την κατανόηση του έρωτα και του εαυτού τους, και αφετέρου, να αποκτήσουν συναισθηματική αυτοεπίγνωση και ενσυναίσθηση μέσα σε ένα συνεργατικό κλίμα που εκτείνεται πέρα από τα όρια της σχολικής αίθουσας και φτάνει στη δική τους διαδικτυακή κοινότητα αναγνωστών.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Κατά την εφαρμογή του σεναρίου, οι μαθητές έδειξαν ζωηρό ενδιαφέρον για το θέμα του, εφόσον και οι ίδιοι, έφηβοι της μέσης εφηβικής ηλικίας, βρίσκονται διαρκώς στη διαδικασία απόκτησης ταυτότητας, οπότε το ενδιαφέρον για το άλλο φύλο ενισχύεται.

Αυτό ακριβώς το ενδιαφέρον επιδιώχθηκε με την εφαρμογή του παρόντος σεναρίου. Ειδικότερα, ένα από τα θέματα που σχετίζεται με τα φύλα είναι ο έρωτας με την έννοια της ερωτικής αγάπης που ούτως ή άλλως κυριαρχεί διαχρονικά στην τέχνη. Έτσι, δόθηκε στους μαθητές η δυνατότητα να ανιχνεύσουν από τη σκοπιά των φύλων το ερωτικό βίωμα, όπως αυτό αποτυπώνεται σε ποικίλα λογοτεχνικά κείμενα, παλαιότερα και νεότερα, ποιητικά και πεζά, ελληνικά και ξενόγλωσσα (μεταφρασμένα). Το ζητούμενο ήταν κυρίως να μπορέσουν οι μαθητές/-τριες να αναγνωρίζουν πώς ένα λογοτεχνικό κείμενο δομεί τους έμφυλους χαρακτήρες στην ερωτική τους σχέση και πώς οι χαρακτήρες αυτοί συνδιαμορφώνονται και από άλλες παραμέτρους, όπως η κοινωνική τάξη, οι πολιτισμικοί παράγοντες ή η εποχή.

Με την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και την αξιοποίηση των ΤΠΕ ενδυναμώθηκε η προσωπική ανάγνωση των μαθητών και διευρύνθηκε, μέσω της εικονικής (διαδικτυακής) κοινότητας, η επικοινωνία της αναγνωστικής κοινότητας της τάξης.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώξαμε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να κατανοήσουν τις κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους που προσδιορίζουν την υποκειμενικότητα ανδρών και γυναικών σε σχέση με το ερωτικό βίωμα,

- να συνειδητοποιήσουν ότι ο έρωτας προηγείται της λογικής, καθώς είμαστε πρώτα από όλα όντα που αγαπούν και ύστερα όντα που σκέπτονται,
- να τοποθετήσουν τον έρωτα στην πιο κεντρική και θεμελιώδη θέση του είναι,
- να κατανοούν τις συνδέσεις ανάμεσα στα όσα αισθάνονται και στα όσα σκέπτονται, λένε και πράττουν,
- να αποκτήσουν επίγνωση των συναισθημάτων και της οπτικής των άλλων.

Γνώσεις για τη γλώσσα/λογοτεχνία

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώξαμε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να συνειδητοποιήσουν τη σχέση της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία, ειδικότερα με το ερωτικό βίωμα, και τη σημασία της για την κατανόηση του έρωτα και του εαυτού τους,
- να εξοικειωθούν με τη μεταφορική λειτουργία της γλώσσας με την οποία εξωτερικεύεται το ερωτικό βίωμα,
- να ανιχνεύσουν την «ποιητική» του έρωτα, είτε ως θεματικού κέντρου είτε ως κινητήριο μοχλό δράσης και υπέρβασης των εμποδίων μέσα από τη συγκριτική εξέταση ποιητικών και πεζών έργων της παλαιότερης και σύγχρονης λογοτεχνίας,
- να διερευνήσουν τον τρόπο (την τεχνική) με τον οποίο αποτυπώνεται σε ένα λογοτεχνικό κείμενο το ερωτικό βίωμα από τη σκοπιά του ερωτευμένου άνδρα ή της ερωτευμένης γυναίκας και να ανιχνεύσουν τα κοινωνικά στερεότυπα περί φύλου που διαμορφώνουν το βίωμα αυτό.

Γραμματισμοί

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώξαμε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να παράγουν προφορικό και γραπτό λόγο που έχει νόημα για τους ίδιους, αξιοποιώντας τις προϋπάρχουσες γλωσσικές δεξιότητές τους,

- να εξοικειωθούν με την ιδιωτική ανάγνωση, την ανάγνωση ύστερα από προτροπή, τη συν-ανάγνωση και την ανάγνωση μέσω της χρήσης κοινωνικών δικτύων,
- να ενεργοποιούν γενικότερες ιστορικές, επιστημονικές ή άλλες γνώσεις τους, ή να ανατρέχουν σε άλλες πηγές, έξω από το κείμενο, προκειμένου να φωτίσουν τις άδηλες όψεις και πτυχές του κειμενικού «νοήματος»,
- να συμμετέχουν στη διαδικτυακή κοινότητα της τάξης τους, προκειμένου να δημοσιοποιούν την προσωπική τους ανάγνωση, όπως αυτή αποτυπώνεται στις ομαδικές εργασίες τους, και να σχολιάζουν την αντίστοιχη των συμμαθητών τους. Με τον τρόπο αυτό αναμένεται να ενισχυθεί η εξαγωγή νοημάτων με την ενεργό συμμετοχή των μαθητών, που είναι και το κύριο διακύβευμα της διδασκαλίας της λογοτεχνίας.

Διδακτικές πρακτικές

Κατά την εφαρμογή του σεναρίου αξιοποιήθηκε τόσο η μετωπική διδασκαλία κατά την πρώτη φάση όσο και η ομαδοσυνεργατική κατά τη δεύτερη και ένα μέρος της τρίτης φάσης. Η εκπαιδευτικός κατά την επεξεργασία των φύλλων εργασίας και κατά την παρουσίαση διατήρησε τον ρόλο: α) κατ' αρχήν του συντονιστή, β) του εμπυχωτή που ακούει προσεκτικά τους μαθητές, εκμαιεύει απόψεις τους και καλλιεργεί κλίμα υπευθυνότητας ανάμεσά τους, γ) του σχολιαστή που εκφράζει την άποψή του για την εργασία της ομάδας και δ) του απόντος φίλου που αφήνει τους μαθητές (ή τις ομάδες τους) να λειτουργήσουν μόνοι τους, όταν οι περιστάσεις το απαιτούν, όπως στη Γ' φάση (*Μετά την ανάγνωση*), μέρος της οποίας είχε βιωματικό χαρακτήρα και επέτρεψε πιο αυθόρμητα και αυθεντικά να εκφράσουν οι μαθητές/-τριες τον δικό τους λόγο περί έρωτος.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η επιλογή του θέματος για το παρόν σενάριο που εφαρμόστηκε στην τάξη υπαγορεύτηκε από τον προβληματισμό που αναπτύσσουν οι έφηβοι της μέσης εφηβικής ηλικίας σχετικά με την έννοια του έρωτα και την πολυσημία της, καθώς και από την ανάγκη τους να αναγνωρίζουν και να κατανοούν προσωπικά τους βιώματα, να τα εκφράζουν και να τα μεταδίδουν στους άλλους, να αναστοχάζονται για αυτά και να συνειδητοποιούν τον έρωτα ως στάση ζωής, στοιχείο απαραίτητο για τη συγκρότηση της ταυτότητάς τους.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Στο Ν.Π.Σ. για το μάθημα της Λογοτεχνίας στην Α΄ Λυκείου το θέμα του έρωτα εντάσσεται στη διδακτική ενότητα «Τα φύλα στη λογοτεχνία» και συνδέεται (άρα και συνεξετάζεται) με το φύλο, το οποίο «προσδιορίζεται από τα ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα, αλλά και από την οπτική γωνία και την τεχνολογία του κάθε συγγραφέα» (ΦΕΚ Β 1562/27-6-2011, [Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Λογοτεχνίας Α΄ Λυκείου](#), Αρθρ.6/σ. 21075).

Το συγκεκριμένο σενάριο, σε περίπτωση που εφαρμοστεί ως διαθεματικό, θα μπορούσε, επίσης, να συνδεθεί με το εγχειρίδιο της Νεοελληνικής Γλώσσας, το οποίο στην ενότητα «Διάλογος» περιλαμβάνει ως θέμα για συζήτηση και παραγωγή γραπτού λόγου την αγάπη και τον έρωτα.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Κατά τη διάρκεια εφαρμογής του σεναρίου αξιοποιήθηκαν δύο από τα βασικά περιβάλλοντα παραγωγής ηλεκτρονικού ρόλου, το λογισμικό δημιουργίας παρουσιάσεων (PowerPoint) και ο επεξεργαστής κειμένου (Word). Ο επεξεργαστής κειμένου, με τις δυνατότητες μορφοποίησης και ευελιξίας που παρέχει στον χρήστη, συνδέθηκε κυρίως με την παραγωγή προσωπικού λόγου από την πλευρά των μαθητών.

Σε σχέση με το διαδίκτυο, οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να αναζητήσουν και να αξιοποιήσουν ποικίλους ψηφιακούς πόρους χρησιμοποιώντας μηχανές αναζήτησης και πολλαπλασιάζοντας έτσι τους μαθησιακούς πόρους.

Μετά τη συγγραφή του συνεργατικού τους κειμένου, οι ομάδες ανέλαβαν την ανάρτηση των εργασιών τους στο ιστολόγιο της τάξης, το οποίο τους έδωσε τη δυνατότητα να διαβάσουν τις εργασίες των άλλων ομάδων, να τις αξιολογήσουν, να τις σχολιάσουν και γενικότερα να ανταλλάξουν απόψεις, εμπλουτίζοντας έτσι την προσωπική τους ανάγνωση και ερμηνεία.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα των σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΑ Γ' Γυμνασίου:

Γεώργιος Χορτάτσης, [Ερωφίλη](#)

Βιτσέντσος Κορνάρος, [Ερωτόκριτος](#) [Γ. 891-936: Διάλογος ρήγα Ηράκλη και Πεζόστρατου]

ΚΝΑ Α' Λυκείου:

[\[Άγουρος ποθοφλόγιστος\]](#) (από το ιπποτικό μυθιστόρημα *Λίβιστρος και Ροδάμνη*)

[«Αν ήξευρα κυράτσα μου»](#) (καταλόγια)

Αγνώστου, [Ερωτος αποτελέσματα](#) [Η Ελενίτσα]

ΚΝΑ Β' Λυκείου:

Μαρία Πολυδούρη, [«Κοντά σου»](#)

Γρηγόριος Ξενόπουλος, [«Στέλλα Βιολάντη»](#)

Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία Β' Λυκείου (επιλογής):

Ράινερ Μαρία Ρίλκε, [«Σβήσε τα μάτια μου»](#)

Πωλ Ελύαρ, [«Να κοιμάσαι»](#) (μτφρ. Οδ. Ελύτης)

Τζέιμς Τζόυς, [«Η Έβελιν»](#)

Σοφοκλέους Τραγωδία:

Αντιγόνη, [Γ' στάσιμο](#), στιχ. 781-792

Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ' Λυκείου θεωρητικής κατεύθυνσης

Μαρία Πολυδούρη, «Μόνο γιατί μ' αγάπησες»

Υποστηρικτικό υλικό

Μη λογοτεχνικά κείμενα

[Μαθαίνοντας τον ρόλο του άνδρα και τον ρόλο της γυναίκας: ένα παράδειγμα πρωτογενούς κοινωνικοποίησης](#) [Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου]

Βίντεο

Απ. Παύλου, [«Ο ύμνος της αγάπης»](#) (Επιστολή Προς Κορινθίους Α', [κεφ. ιγ', στιχ. 1-13](#)) σε μουσική Zbigniew Preisner και ερμηνεία από την Ορχήστρα Sinfonia Barsovia σε διεύθυνση του Wojciech Michniewski και την χορωδία The Silesia Philharmonic Choir, σε διεύθυνση του Jan Wojtach. Σοπράνο Elzbieta Towarnicka. Από την ταινία *Τρία χρώματα: Η μπλε ταινία*, Krzysztof Kieslowski, 1993.

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α' φάση: Πριν την ανάγνωση (μία ώρα)

1^η ώρα (αίθουσα προβολών)

Κατά την πρώτη ώρα εφαρμογής του σεναρίου οι μαθητές μετέβησαν στην αίθουσα προβολών του σχολείου. Αρχικά, προκειμένου να γίνει μία εισαγωγή στο θέμα το σχετικό με τον έρωτα, με τη βοήθεια βιντεοπροβολέα, παρουσιάστηκε στην ολομέλεια το βίντεο [«Ο ύμνος της αγάπης»](#) από την Α' επιστολή προς Κορινθίους του Αποστόλου Παύλου σε μουσική του Zbigniew Preisner από την *Μπλε ταινία* του Krzysztof Kieslowski. Πριν την προβολή του βίντεο, ζητήθηκε από τους μαθητές να σημειώσουν ατομικά, κατά τη διάρκειά του, το γνώρισμα εκείνο της αγάπης που τους έκανε εντύπωση. Για την καλύτερη παρακολούθηση τους μοιράστηκε φωτοαντίγραφο με την Επιστολή Προς Κορινθίους Α', [κεφ. ιγ', στιχ. 1-13](#), η οποία, παρά τη δυσκολία

στη γλώσσα, τους διαφώτισε αρκετά όσον αφορά στην κατανόηση όσων προβλήθηκαν.

Τα παιδιά με προσοχή παρακολούθησαν το βίντεο, μετά το τέλος του οποίου έγινε σχετική συζήτηση. Οι περισσότεροι μαθητές συμμετείχαν στη συζήτηση και ο καθένας ανέφερε το γνώρισμα εκείνο της αγάπης που τους έκανε εντύπωση. Αξίζει να σημειωθεί πως μεταξύ των απαντήσεων που ακούστηκαν ήταν ο σεβασμός προς τους συνανθρώπους, η απονομή δικαιοσύνης, η αυταπάρνηση και η “καταπάτηση” του εγωισμού ή των προσωπικών συμφερόντων προς όφελος των άλλων. Οι απαντήσεις σημειώθηκαν στον πίνακα, έτσι ώστε να γίνει μέσω αυτών στο τέλος μια ανασύνθεση των γνωρισμάτων της αγάπης, αλλά και να γίνουν γνωστά σε όλους τα γνωρίσματα της αγάπης που έκαναν εντύπωση στην τάξη.

Στη συνέχεια, προτιμήθηκε, έπειτα από σχετική συνεννόηση με τους μαθητές, η πρώτη αυτή διδακτική ώρα να κυλήσει με τη μετωπική διδασκαλία. Η συγκεκριμένη ανάγκη προέκυψε, καθώς οι μαθητές, πριν την εφαρμογή του σεναρίου σε σχετική συζήτηση, εξέφρασαν απορίες, όταν τους ανακοινώθηκε πως θα εργαστούν ομαδοσυνεργατικά και έδειξαν ότι έχουν ανάγκη μιας κάποιας καθοδήγησης. Έτσι, προκειμένου να συνεχιστεί ομαλά αυτή η πρώτη ώρα, χωρίς απώλειες διδακτικού χρόνου, μοιράστηκε στους μαθητές σε φωτοαντίγραφα το κείμενο από το βιβλίο της Κοινωνιολογίας Γ΄ Λυκείου με τίτλο [«Μαθαίνοντας το ρόλο του άνδρα και το ρόλο της γυναίκας: ένα παράδειγμα πρωτογενούς κοινωνικοποίησης»](#), καθώς και οι στίχοι 781-792 από το Γ΄ στάσιμο της *Αντιγόνης* του Σοφοκλή. Σκοπός ήταν οι μαθητές στην ολομέλειά τους να μελετήσουν: α) απόσπασμα από επιστημονικό κείμενο σχετικό με την έννοια του φύλου και τους ιστορικούς, κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες που παρεμβαίνουν και καθορίζουν τον ρόλο και την εικόνα των φύλων, β) μικρό λογοτεχνικό κείμενο μέσω του οποίου οι μαθητές/-τριες μπόρεσαν να διαπιστώσουν ότι η ερωτική αγάπη, ιδωμένη από τη σκοπιά είτε του ερωτευμένου

άνδρα είτε της ερωτευμένης γυναίκας, υπήρξε σε όλες τις εποχές σημαντική πηγή καλλιτεχνικής έμπνευσης.

Τα παραπάνω κείμενα επιλέχθηκαν από το σύνολο όσων προτεινόταν στο συνταγμένο σενάριο, αφενός, διότι ήταν σχετικά πιο εύληπτα και αφετέρου, διότι οι μαθητές επρόκειτο να τα διδαχθούν στις επόμενες τάξεις του Λυκείου. Αναγνώστηκαν μεγαλόφωνα μέσα στην τάξη αναφορικά με το πρώτο από το σχολικό εγχειρίδιο της Κοινωνιολογίας, μετά την ανάγνωσή του, ακολούθησε ολιγόλεπτη συζήτηση (πέντε λεπτά) για τους ρόλους και την εικόνα του κάθε φύλου στις πατριαρχικές και σύγχρονες οικογένειες. Τα παιδιά οδηγήθηκαν στις απαντήσεις τους συγκρίνοντας τους δύο παραπάνω τύπους οικογενειών.

Μετά την ανάγνωση των στίχων από την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή, μοιράστηκε ένα φύλλο εργασίας στους μαθητές, στο οποίο ο καθένας έγραψε τις δικές του απόψεις σχετικά με τα γνωρίσματα της ερωτικής αγάπης που εντόπισε στο κείμενο. Οι περισσότεροι δεν είχαν καμία δυσκολία και μέσα σε πολύ σύντομο χρόνο απάντησαν στο παραπάνω ερώτημα¹, ενώ κάποιοι άλλοι, λίγοι στον αριθμό, χρειάστηκαν επιπλέον διευκρινίσεις, αφού δεν κατανόησαν καλά την εκφώνηση και επομένως δεν μπόρεσαν αμέσως να προχωρήσουν στην απάντησή². Πάντως, η όλη διαδικασία δεν κράτησε πάνω από έξι-εφτά λεπτά και στο τέλος της ώρας έμεινε χρόνος ώστε να ακουστούν στην ολομέλεια μερικά από τα γνωρίσματα που εντόπισαν οι μαθητές στους στίχους της *Αντιγόνης* του Σοφοκλή. Μεταξύ των συχνότερα απαντημένων ήταν η δύναμη και η ένταση της ερωτικής αγάπης, η οποία δεν υπακούει στη λογική, αλλά υποτάσσεται στο συναίσθημα.

Πριν το άκουσμα του κουδουνιού για τη λήξη της ώρας, υπήρξε λίγος χρόνος ακόμη ώστε οι μαθητές να προβληματιστούν για τα κείμενα που είχαν αναγνωστεί

¹ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων a_fasi_arxeio_1.

² Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων a_fasi_arxeio_2.

αλλά και για τις απαντήσεις τους σε επίπεδο περιεχομένου, λεξικογραμματικής και κειμενικής οργάνωσης, γεγονός που συνέβαλε στην αξιολόγηση κατά την προαναγνωστική φάση.

B' φάση: Κυρίως ανάγνωση (τέσσερις διδακτικές ώρες)

2^η ώρα (σχολική τάξη)

Την πρώτη αυτή ώρα της Β' φάσης οι μαθητές εργάστηκαν ανά ομάδες στη σχολική τάξη. Για την εξοικειώσή τους με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας και τη δημιουργία κλίματος οικειότητας και συνεργασίας μεταξύ τους είχε αφιερωθεί χρόνος πριν την έναρξη εφαρμογής του σεναρίου. Κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης ομάδας, τα παιδιά κατανόησαν ότι για την καλύτερη δυνατή συνεργασία απαιτείται κάθε μέλος να αναλάβει και από κάποιον ρόλο, του συντονιστή, του δαχτυλογράφου κλπ., κάτι που ακολούθησαν καθ' όλη τη διάρκεια της εφαρμογής. Ως εκπαιδευτικός, κατά την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, είχα ρόλο διακριτικό, καθοδηγητικό και μόνο όταν οι ομάδες αντιμετώπιζαν δυσκολίες παρενέβην προς εξομάλυνσή τους.

Στην αρχή της ώρας τα παιδιά αναστοχάστηκαν σχετικά με τη προαναγνωστική δραστηριότητα για τα γνωρίσματα του ερωτικού βιώματος. Στη συνέχεια, γνωστοποιήθηκαν στις ομάδες τα δύο κείμενα που η καθεμιά είχε να μελετήσει, ποιητικά ή πεζά. Συγκεκριμένα, στην πρώτη ομάδα δόθηκαν τα *Λίβιστρος και Ροδάμνη* [Άγουρος ποθοφλόγιστος] και απόσπασμα από τα *Ερωτικά όνειρα* του Μ. Φαλιέρου, στη Β' ομάδα το κείμενο «*Αν ήξευρα κυράτσα μου*» και απόσπασμα από την *Ερωφίλη* του Γ. Χορτάτη, ενώ στη Γ' ομάδα το *Ερωτος αποτελέσματα* [Η Ελενίτσα] αγνώστου συγγραφέως και στίχοι από τον *Ερωτόκριτο* του Β. Κορνάρου. Στην τέταρτη και πέμπτη ομάδα μοιράστηκαν τα κείμενα «*Κοντά σου*» της Μ. Πολυδούρη και «*Η Έβελιν*» του Τζέημς Τζούς και *Στέλλα Βιολάντη* (απόσπασμα) του Γ. Ξερόπουλου και «*Σβήσε τα μάτια μου*» του Ράινερ Μαρία Ρίλκε αντίστοιχα. Στην τελευταία ομάδα μοιράστηκε φωτοαντίγραφο με τα ποιήματα «*Να κοιμάσαι*» του Πωλ Ελύαρ και «*Μόνο γιατί μ' αγάπησες*» της Μ. Πολυδούρη. Πρέπει σε αυτό το

σημείο να επισημανθεί πως, καθώς το έργο «Το ξύπνημα» του Αλ. Μοράβια δε διατίθεται στο διαδίκτυο, προτιμήθηκε να αντικατασταθεί από ένα μικρής έκτασης κείμενο και συγκεκριμένα από το «Μόνο γιατί μ' αγάπησες» που ανθολογείται στο σχολικό εγχειρίδιο της *Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Κατεύθυνσης* της Γ' Λυκείου.

Στη συνέχεια, οι μαθητές ανέλαβαν να αναγνώσουν τα κείμενα, προκειμένου να ασκηθούν τόσο στη σιωπηλή ανάγνωση όσο και στη συνανάγνωση και την επίλυση αποριών, ρωτώντας τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας κάθε φορά που είχαν δυσκολία στην κατανόηση των κειμένων. Γενικότερα, οι ομάδες δεν αντιμετώπισαν κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα με εξαίρεση την ομάδα Στ', η οποία δυσκολεύτηκε ως προς την πρόσληψη και την ερμηνεία του ποιητικού κειμένου «Να κοιμάσαι» του Πωλ Ελύαρ και την ομάδα Γ', η οποία δυσκολεύτηκε με τον *Ερωτόκριτο* του Β. Κορνάρου εξαιτίας της γλώσσας. Στις συγκεκριμένες ομάδες, καθώς οι απορίες δεν μπόρεσαν να επιλυθούν μεταξύ των μελών, έπρεπε να επέμβω, μετά από δική τους προτροπή, για να βοηθήσω στην κατανόηση του περιεχομένου και τη γλωσσική εξομάλυνση αντιστοίχως.

Καθώς τα κείμενα ήταν δύο, αυτή η πρώτη ώρα της Β' φάσης αναλώθηκε για την πλειοψηφία των ομάδων σχεδόν αποκλειστικά στην ανάγνωση. Έμεινε, ωστόσο, λίγος χρόνος στο τέλος, πριν τη λήξη της ώρας, για μια περαιτέρω επεξεργασία. Έτσι, κατά τη διάρκεια του εναπομείναντος χρόνου, μοιράστηκαν τα φύλλα εργασίας με τα οποία θα ασχολούνταν οι μαθητές στη συνέχεια. Με αυτόν τον τρόπο, μπόρεσαν οι ομάδες να κρατήσουν κάποιες πρώτες σημειώσεις προκειμένου να οργανώσουν τη σκέψη τους σχετικά με τα ερωτήματα.

3^η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Κατά την ώρα αυτή μαθητές και εκπαιδευτικός μετέβησαν στο εργαστήριο πληροφορικής του σχολείου και τοποθετήθηκαν ανά ομάδες μπροστά από έναν Η/Υ. Συνολικά, χρησιμοποιήθηκαν έξι Η/Υ.

Οι μαθητές με τα φύλλα εργασίας που τους είχαν ήδη διανεμηθεί άρχισαν να γράφουν τα συνεργατικά τους κείμενα στο πρόγραμμα δημιουργίας παρουσίασης. Συγκεκριμένα, έπρεπε μέσα από τα κείμενα να εντοπίσουν πώς διαφοροποιείται το ερωτικό βίωμα ανάλογα με το φύλο και να αιτιολογήσουν τις παρατηρήσεις τους παραπέμποντας στο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εγγράφεται το καθένα. Παράλληλα, οι περισσότερες ομάδες έπρεπε να εντοπίσουν και τα εκφραστικά μέσα με τα οποία δηλώνεται μέσα στο κείμενο η δύναμη του έρωτα.

Στα φύλλα εργασίας που δόθηκαν στους μαθητές έγιναν κάποιες αλλαγές ως προς το πλήθος των υποερωτημάτων που προτεινόταν στο συνταγμένο σενάριο, λόγω της εξάωρης διάρκειας της εφαρμογής έναντι της αρχικής δωδεκάωρης. Διατηρήθηκαν, ωστόσο, τα υποερωτήματα που σχετίζονταν με τον εντοπισμό των εκφραστικών μέσων, καθώς και οι διαπιστώσεις των μαθητών για το πώς εκφράζει εν τέλει τα συναισθήματά του ο ερωτευμένος νέος ή η ερωτευμένη νέα. Τις πληροφορίες για το λογοτεχνικό περιβάλλον, τον συγγραφέα και την υπόθεση του έργου ζητήθηκε από τις ομάδες να τις έχουν υπόψη τους για την καλύτερη κατανόηση των κειμένων. Τις πληροφορίες αυτές θα τις αντλούσαν είτε διαβάζοντας τα εισαγωγικά σημειώματα των κειμένων στο σχολικό εγχειρίδιο της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας είτε αναζητώντας πληροφορίες μέσω του διαδικτύου.

Οι μαθητές με ζωνρό ενδιαφέρον άρχισαν να εργάζονται, δημιουργώντας την παρουσίαση που τους ζητήθηκε. Αξίζει να σημειωθεί πως συνεργάστηκαν στο εργαστήριο πληροφορικής καλύτερα από ό,τι στη σχολική τάξη την προηγούμενη ώρα και ο λεγόμενος «διδακτικός θόρυβος» στο εργαστήριο ήταν σαφώς λιγότερος. Μοίρασαν μεταξύ τους ρόλους, ορίζοντας τον καλύτερο στον χειρισμό του Η/Υ και ταχύτερο στη δακτυλογράφηση ως τον δακτυλογράφο της ομάδας.

Δύο εκ των ομάδων είχαν άριστη συνεργασία μεταξύ τους και δούλεψαν δίχως να εκφράσουν απορίες ή να ζητήσουν τη βοήθειά μου, παράγοντας εν τέλει ένα

αρκετά καλό κείμενο³. Αντίθετα, η ομάδα Στ', η οποία και κατά την προηγούμενη ώρα είχε αντιμετωπίσει δυσκολίες με την κατανόηση του ποιήματος του Πωλ Ελυάρ, ζήτησε κάποιες επιπλέον διευκρινίσεις· στο τέλος όμως έγραψε ένα καλό συνεργατικό κείμενο⁴.

Η ώρα αυτή έληξε με τις ομάδες να έχουν ολοκληρώσει και απαντήσει σε μέρος των ερωτημάτων των φύλλων εργασίας, η ολοκλήρωση των οποίων έλαβε χώρα την επόμενη ώρα.

4^η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Κατά τη διάρκεια της ώρας αυτής οι μαθητές μετέβησαν πάλι στο εργαστήριο πληροφορικής και άρχισαν να εργάζονται ομαδοσυνεργατικά, χρησιμοποιώντας από έναν Η/Υ η κάθε ομάδα. Οι ομάδες είχαν εξοικειωθεί τόσο με τα κείμενα με τα οποία εργάζονταν όσο και με τα ζητούμενα των φύλλων εργασίας, οπότε έγιναν λιγότερες έως και καθόλου διευκρινίσεις από την εκπαιδευτικό. Οι περισσότερες ομάδες έγραψαν τα συνεργατικά τους κείμενα απαντώντας στο τελευταίο ερώτημα του φύλλου εργασίας.

Πρώτη τελείωσε η ομάδα Β'. Αμέσως προσπάθησε να κάνει τη σχετική ανάρτηση στο [ιστολόγιο](#). Είχε προηγηθεί σε ένα εισαγωγικό μάθημα μία επίδειξη της διαδικασίας ανάρτησης στο ηλεκτρονικό περιβάλλον του ιστολογίου και οι ομάδες δεν αντιμετώπισαν ιδιαίτερο πρόβλημα κατά τη φάση αυτή. Βέβαια, η ανάρτηση έγινε με εμένα παρούσα και με τους δικούς μου κωδικούς, αλλά οι μαθητές ήταν εκείνοι που είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο σε όλη τη διαδικασία και ανέλαβαν οι ίδιοι την ανάρτηση των εργασιών τους. Μετά τη Β' ομάδα, ολοκλήρωσαν τις εργασίες τους και οι υπόλοιπες και ακολούθως, ανέλαβαν την ανάρτηση στο ιστολόγιο, πλην

³ Από τις εργασίες των μαθητών έχουν διατηρηθεί μόνο τα αρχικά των ονομάτων τους για λόγους προστασίας προσωπικών δεδομένων. Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων τα αρχεία b_fasi_omada b και b_fasi_omada_d.

⁴ Βλ. ό.π. το b_fasi_omada_st.

της ομάδας Στ΄ φαίνεται πως η δυσκολία κατανόησης των κειμένων που της ανατέθηκαν, την οδήγησε σε κάποια απώλεια χρόνου.

Το τέλος της ώρας βρήκε τις ομάδες να έχουν αναρτήσει τις ολοκληρωμένες εργασίες τους στο ιστολόγιο και την ομάδα Στ΄ να έχει γράψει το συνεργατικό της κείμενο στο αρχείο παρουσίασης, αλλά να μην το έχει αναρτήσει. Ανακοινώθηκε στους μαθητές πως θα έπρεπε να ξεκινήσουν τη διαδικασία σχολιασμού των εργασιών των άλλων ομάδων, κάτι που τους ενθουσίασε, αλλά ακούστηκε ο κτύπος του κουδουνιού που σήμανε το τέλος της ώρας. Παρακινήθηκαν, εντούτοις, να αναλάβουν να σχολιάσουν τα λογισμικά παρουσίασης των υπολοίπων ομάδων από τους προσωπικούς τους Η/Υ.

5^η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Κατά τη διάρκεια αυτής της ώρας οι μαθητές μετέβησαν στο εργαστήριο πληροφορικής. Τοποθετήθηκαν ανά ομάδες μπροστά τους Η/Υ και, αφού εισήλθαν στο ηλεκτρονικό περιβάλλον του ιστολογίου, άρχισαν να σχολιάζουν τις εργασίες των υπολοίπων ομάδων, αφού δεν το είχαν κάνει κατ' οίκον, επικαλούμενοι διάφορες δικαιολογίες μεταξύ των οποίων την αδυναμία σύνδεσης στο διαδίκτυο. Η όλη διαδικασία του σχολιασμού, λοιπόν, έγινε στο εργαστήριο πληροφορικής και άρεσε στους μαθητές, οι οποίοι την βρήκαν πολύ ενδιαφέρουσα και ανυπομονούσαν να διαβάσουν τα σχόλια των άλλων για την εργασία τους, καθώς μάλλον θεώρησαν ότι κάτι τέτοιο αποτελεί ενίσχυση των προσπαθειών τους. Οι μόνοι που δεν προέβησαν σε ανατροφοδότηση ήταν τα μέλη της ομάδας Ε΄, εκφράζοντας ως δικαιολογία πως δεν επιθυμούσαν να εισέλθουν στο ιστολόγιο ή σε οποιοδήποτε ηλεκτρονικό περιβάλλον με τον προσωπικό τους λογαριασμό e-mail. Σε αυτό το σημείο δεν επέμεινα, καθώς τα μέλη της ομάδας αυτής δεσμεύτηκαν να σχολιάσουν διεξοδικά τις εργασίες των άλλων ομάδων κατά την παρουσίασή τους. Η διαδικασία σχολιασμού δε διήρκεσε πάνω από έξι-οχτώ λεπτά.

Στη συνέχεια, με τη βοήθεια ενός φορητού Η/Υ, ενός μέσου αποθήκευσης (USB) και του βιντεοπροβολέα του σχολείου, έγινε η παρουσίαση των εργασιών στον χώρο του εργαστηρίου. Συγκεκριμένα, οι παρουσιάσεις που δημιούργησαν τα παιδιά είχαν ήδη φορτωθεί με USB στον φορητό Η/Υ, ο οποίος ήταν ήδη συνδεδεμένος με τον βιντεοπροβολέα, προκειμένου να μη χαθεί πολύτιμος χρόνος.

Οι παρουσιάσεις των ομάδων έγιναν με τη σειρά από την Α΄ ως τη Στ΄. Οι ομάδες παρουσίασαν το PowerPoint με το συνεργατικό τους κείμενο, αφού πρώτα ενημέρωναν τους συμμαθητές τους για το λογοτεχνικό περιβάλλον, τον συγγραφέα των κειμένων που μελέτησαν και την υπόθεσή τους. Κάποιες ομάδες επέλεξαν ένα εκ των μελών τους να αναλάβει την παρουσίαση, ενώ κάποιες άλλες παρουσίασαν την εργασία τους με συμμετοχή στη διαδικασία εναλλάξ όλων των μελών. Μετά από κάθε παρουσίαση, η οποία ήταν σύντομη, όπως εξαρχής είχε τονιστεί στις ομάδες προκειμένου να προλάβουν και οι έξι να παρουσιάσουν, ακολουθούσε συζήτηση λίγων λεπτών, κατά τη διάρκεια της οποίας προέβησαν σε ένα είδος αξιολόγησης των προσπαθειών των συμμαθητών τους. Πιο συγκεκριμένα, σχολίαζαν την έκφραση και τον λεκτικό πλούτο στην κάθε εργασία, αλλά και τη στοχευμένη απάντηση στο κοινό ερώτημα, δηλαδή τον τρόπο διαφοροποίησης του ερωτικού βιώματος ανάλογα με το φύλο, σε συνδυασμό με τους ιστορικούς, πολιτισμικούς και κοινωνικούς παράγοντες που επικρατούσαν κάθε εποχή.

Η ώρα τελείωσε αφού είχε προλάβει να παρουσιάσει και η Στ΄ ομάδα. Μετά τη λήξη της παρουσίασης ακούστηκαν θετικά σχόλια μεταξύ των μαθητών, οι οποίοι εξέφραζαν τον θαυμασμό τους, καθώς μάλλον δεν περίμεναν, αφενός, τα καλά αποτελέσματα των προσπαθειών τους και αφετέρου, την καλή συνεργασία των ομάδων τους, αφού προέρχονταν από διαφορετικά Γυμνάσια της περιοχής και δεν γνωρίζονταν όλοι από το παρελθόν.

Γ' φάση: Μετά την ανάγνωση (μία ώρα)

6¹ ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Κατά τη φάση αυτή οι μαθητές, στον χώρο του εργαστηρίου πληροφορικής, δημιούργησαν το δικό τους κείμενο⁵, όχι πια γύρω από τα έργα που είχαν διαβάσει, αλλά γύρω από το θέμα της διδακτικής ενότητας, προκειμένου να διαπιστώσουν όλοι, διδάσκουσα και διδασκόμενοι, τι καινούριο έμαθαν, ποιες αντιλήψεις σχημάτισαν, ποια συναισθήματα ένιωσαν μέσα από τις αναγνώσεις και τις συζητήσεις τους.

Οι μαθητές, λοιπόν, ανά ομάδες, ανέλαβαν να συμπληρώσουν τη φράση *Ερωτεύομαι σημαίνει...* γράφοντας ένα μικρό κείμενο (μέχρι τριάντα λέξεις). Πρέπει σε αυτό το σημείο να τονιστεί πως μπορεί να τοποθετήθηκαν ως ομάδα μπροστά από έναν Η/Υ, λόγω μη διαθεσιμότητας Η/Υ όσων και ο αριθμός τους, όμως η συμπλήρωση της παραπάνω φράσης έγινε από κάθε μαθητή χωριστά, ο οποίος, αφού σκεφτόταν τι σήμαινε για αυτόν ερωτεύομαι, κατέγραφε σε ένα αρχείο Word τις σκέψεις του και τα συναισθήματά του. Χαρακτηριστικό ήταν το κείμενο που έγραψε η ομάδα Ε', εξαιρετικά γρήγορα και πολύ στοχευμένα⁶. Οι υπόλοιπες ομάδες χρειάστηκαν λίγο χρόνο παραπάνω. Αξίζει να σημειωθεί πως τα κορίτσια κατά πλειοψηφία συμπλήρωσαν τη φράση σχετικά πιο γρήγορα από τα αγόρια.

Μετά την ολοκλήρωση των παραπάνω, ακολούθησε μία "βιωματική" δραστηριότητα. Οι μαθητές τοποθετήθηκαν σε έναν μεγάλο κύκλο στη μέση του εργαστηρίου. Δε χρειάστηκε να γίνει μετακίνηση αντικειμένων, καθώς η διάταξη ήταν τέτοια που οι Η/Υ και τα καθίσματα βρίσκονται σε σχήμα Π, οπότε στη μέση ο χώρος ήταν άδειος. Οι μαθητές άρχισαν να περπατούν στον χώρο μαζί αγόρια και κορίτσια. Τους είχε ήδη αναφερθεί πως μόλις η εκπαιδευτικός έλεγε τη λέξη «σταματήστε», οι μαθητές θα σταματούσαν και θα ακουμπούσαν τα κορίτσια τον

⁵ Η παραγωγή λόγου νοείται ως έκφραση προσωπικών αντιλήψεων [...] (ΦΕΚ Β [1562/27-6-2011](#), Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Λογοτεχνίας Α' Λυκείου, Αρθρ.6/σ. 21074).

⁶ Βλ. ό.π.το g_fasi_omada_e.

ώμο του πλησιέστερου συμμαθητή, τα αγόρια της πλησιέστερης συμμαθήτριας και αμέσως αυτός/αυτή θα ανέφερε τι σημαίνει για εκείνον/εκείνη *Ερωτεύομαι*. Στη συνέχεια, έπρεπε τις απαντήσεις τους να τις γράψουν στον πίνακα.

Τα παιδιά ακολούθησαν τις παραπάνω οδηγίες και πραγματικά όλοι συμμετείχαν ζοηρά. Αρχικά, κάποιες μαθήτριες, χαμηλών τόνων, εξέφρασαν μία συστολή, γρήγορα όμως ακολούθησαν την ομάδα των συμμαθητών τους και συμμετείχαν στη διαδικασία. Με την παραπάνω δραστηριότητα τα ερωτικά βιώματα των μαθητών και οι εντυπώσεις που είχαν σχηματίσει για τον έρωτα μέσα από τη μελέτη των κειμένων αποτυπώθηκαν εμφανώς και μάλιστα από τη σκοπιά του φύλου.

Η παραπάνω διαδικασία κράτησε περίπου δέκα λεπτά, οπότε έμειναν πέντε λεπτά μέχρι τη λήξη της ώρας· οι μαθητές, μέσω μιας σύντομης συζήτησης, προβληματίστηκαν για το τι αποκόμισαν από το σενάριο και εξέφρασαν τις γενικότερες εντυπώσεις τους.

ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΟΜΑΔΑ Α΄-ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α΄ Φάση. Πριν την ανάγνωση

Κοινή ατομική δραστηριότητα

1. Προφορική δραστηριότητα
2. Κείμενο: Σοφοκλέους τραγωδία, *Αντιγόνη*, [Γ΄ στάσιμο](#), στιχ. 781-792, *Αρχαία Ελληνικά Β΄ Λυκ.*

Διαβάζοντας ένα πασίγνωστο απόσπασμα από την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή (στο πρωτότυπο και σε μετάφραση) να εντοπίσετε κάποια γνωρίσματα της ερωτικής αγάπης, τα οποία ενδεχομένως συχνά συζητάτε και μεταξύ σας. Αφού τα συγκεντρώσετε, να γράψετε ο καθένας ένα σύντομο κείμενο που να αναφέρεται σε αυτά. Στην απάντησή σας να συμπεριλάβετε και την υπόθεσή σας για το αν στους στίχους που διαβάσατε πρόκειται για αντρική ή γυναικεία «φωνή».

Β΄ Φάση. Κυρίως ανάγνωση

I. ΚΕΙΜΕΝΑ

- α) *Λίβιστρος και Ροδάμνη* [[Άγουρος ποθοφλόγιστος](#)] (*ΚΝΛ*, Α΄ Λυκ., σ. 62)
- β) Φαλιέρος, Μαρίνος, [Ερωτικά όνειρα](#) (απόσπασμα)

II. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Έχετε αναλάβει να παρουσιάσετε στους/στις συμμαθητές/-τριές σας τα δύο λογοτεχνικά κείμενα που διαβάσατε, με στόχο: α) να αναδείξετε το αν και πώς διαφοροποιείται το ερωτικό βίωμα των προσώπων/ηρώων ανάλογα με το φύλο τους και β) να αιτιολογήσετε τις παρατηρήσεις σας παραπέμποντας στο ιστορικό και

κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εγγράφεται το κάθε κείμενο. Η παρουσίασή σας με λογισμικό παρουσίασης PowerPoint καλό είναι να συμπεριλαμβάνει τα εξής σημεία:

1. Λίγα στοιχεία σχετικά με την εποχή και για τα δύο κείμενα.
2. Τα σχόλιά σας για τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί ο στιχουργός στο α' απόσπασμα.
3. Τις διαπιστώσεις σας σχετικά με το πώς βιώνουν και εξωτερικεύουν τον έρωτά τους οι δύο νέοι του α' αποσπάσματος.
4. Τις ομοιότητες ή/και διαφορές που προκύπτουν από τη σύγκριση των δύο αποσπασμάτων ως προς το περιεχόμενό τους.

Γ' Φάση. Μετά την ανάγνωση

Σε ένα αρχείο Word συμπληρώστε ατομικά ο καθένας τη φράση *Ερωτεύομαι σημαίνει...*

ΟΜΑΔΑ Β΄-ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α΄ Φάση. Πριν την ανάγνωση

Κοινή ατομική δραστηριότητα

1. Προφορική δραστηριότητα

2. Κείμενο: *Σοφοκλέους τραγωδία, Αντιγόνη, Γ΄ στάσιμο*, στιχ. 781-792, *Αρχαία Ελληνικά Β΄ Λυκ.*

Διαβάζοντας ένα πασίγνωστο απόσπασμα από την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή (στο πρωτότυπο και σε μετάφραση) να εντοπίσετε κάποια γνωρίσματα της ερωτικής αγάπης, τα οποία ενδεχομένως συχνά συζητάτε και μεταξύ σας. Αφού τα συγκεντρώσετε, να γράψετε ο καθένας ένα σύντομο κείμενο που να αναφέρεται σε αυτά. Στην απάντησή σας να συμπεριλάβετε και την υπόθεσή σας για το αν στους στίχους που διαβάσατε πρόκειται για αντρική ή γυναικεία «φωνή».

Β΄ Φάση. Κυρίως ανάγνωση

I. ΚΕΙΜΕΝΑ

α) «[Αν ήξευρα κυράτσα μου](#)» (Καταλόγια) (ΚΝΛ, Α΄ Λυκ., σ. 80)

β) Γεωργίου Χορτάτση, [Ερωφίλη](#), Πράξη Γ΄, Σκηνή Δεύτερη (στιχ. 147- 184)

II. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Έχετε αναλάβει να παρουσιάσετε στους/στις συμμαθητές/-τριές σας τα δύο λογοτεχνικά κείμενα που διαβάσατε, με στόχο: α) να αναδείξετε το αν και πώς διαφοροποιείται το ερωτικό βίωμα των προσώπων/ηρώων ανάλογα με το φύλο τους και β) να αιτιολογήσετε τις παρατηρήσεις σας παραπέμποντας στο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εγγράφεται το κάθε κείμενο. Η παρουσίασή σας με λογισμικό παρουσίασης PowerPoint καλό είναι να συμπεριλαμβάνει τα εξής σημεία:

1. Τις επισημάνσεις σας σχετικά με το πώς εκφράζει ο ερωτευμένος νέος και η ερωτευμένη νέα τα αισθήματά τους.
2. Στοιχεία σχετικά με την εποχή κατά την οποία γράφτηκαν τα κείμενα που σας δόθηκαν.
3. Την άποψή σας σχετικά με το ποιο είναι το κύριο στοιχείο που χαρακτηρίζει τον έρωτα του Πανάρετου και της Ερωφίλης. Θα σας βοηθήσει να έχετε υπόψη σας την υπόθεση της τραγωδίας.

Γ΄ Φάση. Μετά την ανάγνωση

Σε ένα αρχείο Word συμπληρώστε ατομικά ο καθένας τη φράση *Ερωτεύομαι σημαίνει...*

ΟΜΑΔΑ Γ'-ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α' Φάση. Πριν την ανάγνωση

Κοινή ατομική δραστηριότητα.

1. Προφορική δραστηριότητα

2. Κείμενο: Σοφοκλέους τραγωδία, *Αντιγόνη*, [Γ' στάσιμο](#), στιχ. 781-792, Αρχαία Ελληνικά Β' Λυκ.

Διαβάζοντας ένα πασίγνωστο απόσπασμα από την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή (στο πρωτότυπο και σε μετάφραση) να εντοπίσετε κάποια γνωρίσματα της ερωτικής αγάπης, τα οποία ενδεχομένως συχνά συζητάτε και μεταξύ σας. Αφού τα συγκεντρώσετε, να γράψετε ο καθένας ένα σύντομο κείμενο που να αναφέρεται σε αυτά. Στην απάντησή σας να συμπεριλάβετε και την υπόθεσή σας για το αν στους στίχους που διαβάσατε πρόκειται για αντρική ή γυναικεία «φωνή».

Β' Φάση. Κυρίως ανάγνωση

I. ΚΕΙΜΕΝΑ

α) Αγνώστου, [Ερωτος αποτελέσματα \[Η Ελενίτσα\]](#) (ΚΝΛ, Α' Λυκ., σ. 168)

β) Κορνάρου, Βιτσέντσου, [Ερωτόκριτος](#), [Γ. 891-936: Διάλογος ρήγα Ηράκλη και Πεζόστρατου]

II. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Έχετε αναλάβει να παρουσιάσετε στους/στις συμμαθητές/-τριές σας τα δύο λογοτεχνικά κείμενα που διαβάσατε, με στόχο: α) να αναδείξετε το αν και πώς διαφοροποιείται το ερωτικό βίωμα των προσώπων/ηρώων ανάλογα με το φύλο τους και β) να αιτιολογήσετε τις παρατηρήσεις σας παραπέμποντας στο ιστορικό και

κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εγγράφεται το κάθε κείμενο. Η παρουσίασή σας με λογισμικό παρουσίασης PowerPoint καλό είναι να συμπεριλαμβάνει τα εξής σημεία:

1. Στοιχεία σχετικά με την εποχή στην οποία τοποθετούνται τα κείμενα που διαβάσατε.
2. Τα σχόλια σας για τη γλώσσα και την εναλλαγή ευθέος και πλαγίου λόγου στο *Έρωτος αποτελέσματα*.
3. Τα κύρια χαρακτηριστικά του προξενιού, έτσι όπως αποτυπώνονται στα δύο κείμενα.

Γ΄ Φάση. Μετά την ανάγνωση

Σε ένα αρχείο Word συμπληρώστε ατομικά ο καθένας τη φράση *Ερωτεύομαι σημαίνει...*

ΟΜΑΔΑ Δ΄-ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α΄ Φάση. Πριν την ανάγνωση.

Κοινή ατομική δραστηριότητα

1. Προφορική δραστηριότητα
2. Κείμενο: Σοφοκλέους τραγωδία, *Αντιγόνη*, [Γ΄ στάσιμο](#), στιχ. 781-792, *Αρχαία Ελληνικά Β΄ Λυκ.*

Διαβάζοντας ένα πασίγνωστο απόσπασμα από την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή (στο πρωτότυπο και σε μετάφραση) να εντοπίσετε κάποια γνωρίσματα της ερωτικής αγάπης, τα οποία ενδεχομένως συχνά συζητάτε και μεταξύ σας. Αφού τα συγκεντρώσετε, να γράψετε ο καθένας ένα σύντομο κείμενο που να αναφέρεται σε αυτά. Στην απάντησή σας να συμπεριλάβετε και την υπόθεσή σας για το αν στους στίχους που διαβάσατε πρόκειται για αντρική ή γυναικεία «φωνή».

Β΄ φάση. Κυρίως ανάγνωση

I. ΚΕΙΜΕΝΑ

- α) Μαρία Πολυδούρη, [«Κοντά σου»](#) (*ΚΝΑ*, Β΄ Λυκ., σ. 191)
- β) Τζέιμς Τζοϋς, [«Η Έβελιν»](#) (*Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία*, Β΄ Λυκ., σ. 248)

II. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Έχετε αναλάβει να παρουσιάσετε στους/στις συμμαθητές/-τριές σας τα δύο λογοτεχνικά κείμενα που διαβάσατε, με στόχο: α) να αναδείξετε το αν και πώς διαφοροποιείται το ερωτικό βίωμα των προσώπων/ηρώων ανάλογα με το φύλο τους και β) να αιτιολογήσετε τις παρατηρήσεις σας παραπέμποντας στο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εγγράφεται το κάθε κείμενο. Η παρουσίασή σας με λογισμικό παρουσίασης PowerPoint καλό είναι να συμπεριλαμβάνει τα εξής σημεία:

1. Στοιχεία σχετικά με την ιστορική εποχή που γράφτηκαν τα κείμενα που σας δόθηκαν.
2. Τα σχόλια σας για την ψυχική διάθεση της ποιήτριας και τις λέξεις ή φράσεις με τις οποίες εκφράζεται.
3. Την άποψη σας σχετικά με το πώς λειτουργεί ο έρωτας για την Μαρία Πολυδούρη και την Έβελιν του διηγήματος του Τζέιμς Τζούς.

Γ' φάση. Μετά την ανάγνωση

Σε ένα αρχείο Word συμπληρώστε ατομικά ο καθένας τη φράση *Ερωτεύομαι σημαίνει...*

ΟΜΑΔΑ Ε΄-ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α΄ Φάση. Πριν την ανάγνωση

Κοινή ατομική δραστηριότητα

1. Προφορική δραστηριότητα

2. Κείμενο: *Σοφοκλέους τραγωδία, Αντιγόνη, Γ΄ στάσιμο*, στιχ. 781-792, *Αρχαία Ελληνικά Β΄ Λυκ.*

Διαβάζοντας ένα πασίγνωστο απόσπασμα από την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή (στο πρωτότυπο και σε μετάφραση) να εντοπίσετε κάποια γνωρίσματα της ερωτικής αγάπης, τα οποία ενδεχομένως συχνά συζητάτε και μεταξύ σας. Αφού τα συγκεντρώσετε, να γράψετε ο καθένας ένα σύντομο κείμενο που να αναφέρεται σε αυτά. Στην απάντησή σας να συμπεριλάβετε και την υπόθεσή σας για το αν στους στίχους που διαβάσατε πρόκειται για αντρική ή γυναικεία «φωνή».

Β΄ φάση. Κυρίως ανάγνωση

I. ΚΕΙΜΕΝΑ

α) Γρηγόριος Ξενόπουλος, *Στέλλα Βιολάντη* (απόσπασμα) (*ΚΝΑ*, Β΄ Λυκ., σ. 103)

β) Ράινερ Μαρία Ρίλκε, *«Σβήσε τα μάτια μου»* (*Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία*, Β΄ Λυκ., σ. 123)

II. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Έχετε αναλάβει να παρουσιάσετε στους/στις συμμαθητές/-τριές σας τα δύο λογοτεχνικά κείμενα που διαβάσατε, με στόχο: α) να αναδείξετε το αν και πώς διαφοροποιείται το ερωτικό βίωμα των προσώπων/ηρώων ανάλογα με το φύλο τους και β) να αιτιολογήσετε τις παρατηρήσεις σας παραπέμποντας στο ιστορικό και

κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εγγράφεται το κάθε κείμενο. Η παρουσίασή σας με λογισμικό παρουσίασης PowerPoint καλό είναι να συμπεριλαμβάνει τα εξής σημεία:

1. Στοιχεία σχετικά με την ιστορική εποχή κατά την οποία γράφτηκαν τα κείμενα που διαβάσατε.
2. Τα σημεία στα οποία αποτυπώνεται η δύναμη της αγάπης από τη σκοπιά της ερωτευμένης νέας και τα κύρια εκφραστικά μέσα με τα οποία αυτή αισθητοποιείται.
3. Τα εκφραστικά μέσα με τα οποία παρουσιάζεται ο έρωτας στην πιο ακραία μορφή του στο ποιητικό κείμενο του Ράινερ Μαρία Ρίλκε.

Γ' φάση. Μετά την ανάγνωση

Σε ένα αρχείο Word συμπληρώστε ατομικά ο καθένας τη φράση *Ερωτεύομαι σημαίνει...*

ΟΜΑΔΑ ΣΤ΄-ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α΄ Φάση. Πριν την ανάγνωση

Κοινή ατομική δραστηριότητα

1. Προφορική δραστηριότητα

2. Κείμενο: *Σοφοκλέους τραγωδία, Αντιγόνη, Γ΄ στάσιμο*, στιχ. 781-792, *Αρχαία Ελληνικά Β΄ Λυκ.*

Διαβάζοντας ένα πασίγνωστο απόσπασμα από την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή (στο πρωτότυπο και σε μετάφραση) να εντοπίσετε κάποια γνωρίσματα της ερωτικής αγάπης, τα οποία ενδεχομένως συχνά συζητάτε και μεταξύ σας. Αφού τα συγκεντρώσετε, να γράψετε ο καθένας ένα σύντομο κείμενο που να αναφέρεται σε αυτά. Στην απάντησή σας να συμπεριλάβετε και την υπόθεσή σας για το αν στους στίχους που διαβάσατε πρόκειται για αντρική ή γυναικεία «φωνή».

Β΄ φάση. Κυρίως ανάγνωση

I. ΚΕΙΜΕΝΑ

α) Πωλ Ελύαρ, [«Να κοιμάσαι»](#), μτφρ. Οδ. Ελύτης, (*Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία*, Β΄ Λυκ., σ. 148)

β) Μαρία Πολυδούρη, [«Μόνο γιατί μ' αγάπησες»](#) (*Νεοελληνική Λογοτεχνία θεωρητικής κατεύθυνσης*, σ. 72)

II. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Έχετε αναλάβει να παρουσιάσετε στους/στις συμμαθητές/-τριές σας τα δύο λογοτεχνικά κείμενα που διαβάσατε, με στόχο: α) να αναδείξετε το αν και πώς διαφοροποιείται το ερωτικό βίωμα των προσώπων/ηρώων ανάλογα με το φύλο τους και β) να αιτιολογήσετε τις παρατηρήσεις σας παραπέμποντας στο ιστορικό και

κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εγγράφεται το κάθε κείμενο. Η παρουσίασή σας με λογισμικό παρουσίασης PowerPoint καλό είναι να συμπεριλαμβάνει τα εξής σημεία:

1. Στοιχεία σχετικά με την εποχή κατά την οποία γράφτηκαν τα ποιήματα που σας δόθηκαν.
2. Τα εκφραστικά μέσα με τα οποία αισθητοποιείται μια στιγμή ερωτικής ευδαιμονίας από τη σκοπιά του ερωτευμένου στο ποίημα του Πωλ Ελύαρ.
3. Τα εκφραστικά μέσα με τα οποία αισθητοποιείται το ερωτικό συναίσθημα και η δύναμή του στο ποιητικό κείμενο της Μαρίας Πολυδούρη.

Ζ. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Μία άλλη εκδοχή του σεναρίου μπορεί να συμπεριλάβει άλλα κείμενα από την ούτως ή άλλως μεγάλη ποικιλία κειμένων με την ίδια θεματολογία. Για την περίπτωση αυτή ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει κείμενα από το λήμμα «έρωτας» του *Λεξικού Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*⁷ στο οποίο καταχωρίζονται τα πιο χαρακτηριστικά για κάθε περίοδο της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Διαφορετικά, μπορεί να μειώσει τον αριθμό των φύλλων εργασίας και των εξεταζομένων κειμένων και να προσθέσει τη μελέτη του μυθιστορήματος του Κοσμά Πολίτη, *Eroica*, κατά την οποία οι μαθητές/-τριες αναγνωρίζουν τη βασική δομή του μυθιστορήματος, καταγράφουν χαρακτηριστικά των βασικών προσώπων, σχολιάζουν τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις επιλογές τους και σημειώνουν χαρακτηριστικά της αφηγηματικής του τεχνικής. Η ανάγνωση του συγκεκριμένου μυθιστορήματος μπορεί να συνδυαστεί και με αποσπάσματα από την ομότιτλη δραματική σειρά, σε σκηνοθεσία Πάνου Κοκκινόπουλου, που προβλήθηκε στην ΕΤ1 το 1999 και είναι διαθέσιμη στο διαδίκτυο.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Κατά τη διάρκεια εφαρμογής του σεναρίου, δεν παρατηρήθηκαν ιδιαίτερα προβλήματα. Παρόλα αυτά, όσον αφορά στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας, οι μαθητές, παρά τη διαδικασία διαμόρφωσης ομάδας σε ένα εισαγωγικό μάθημα πριν την εφαρμογή, δυσκολεύτηκαν με τις απαιτήσεις της, ιδίως σχετικά με τον μεταξύ τους συντονισμό. Αυτή, όμως, η δυσκολία αφορούσε στο εισαγωγικό μάθημα, που σκοπό είχε τη διαμόρφωση ομάδας. Έτσι, κατά τη διάρκεια της μίας και μοναδικής ώρας της προαναγνωστικής φάσης, προκειμένου να μην

---

⁷ *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Πατάκης, 2007.

υπάρξει απώλεια διδακτικού χρόνου, προτιμήθηκε η μετωπική μέθοδος διδασκαλίας, κατά τη διάρκεια της οποίας εκ των πραγμάτων ο εκπαιδευτικός μπορεί να έχει περισσότερο καθοδηγητικό ρόλο, κάτι που μάλλον λειτούργησε θετικά, καθώς οι μαθητές στη συνέχεια μπόρεσαν να κατανοήσουν καλύτερα τις απαιτήσεις του σεναρίου και να εργαστούν ομαδικά.

Αναφορικά με τη διαδικασία ανάρτησης στο ηλεκτρονικό περιβάλλον του ιστολογίου, η σχετική επίδειξη πριν την έναρξη της εφαρμογής, φαίνεται πως διαφώτισε τους μαθητές, οι οποίοι δεν αντιμετώπισαν δυσκολίες ούτε κατά την ανάρτηση ούτε κατά τον σχολιασμό των εργασιών των υπόλοιπων ομάδων.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

[Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Λογοτεχνίας Α΄ Λυκείου](#), Αρθρ.6/σ. 21075 (ΦΕΚ Β 1562/27-6-2011).